

الگوی مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه

علی رستمی^۱

چکیده

تهدیدات یکی از مهم‌ترین مفاهیم در حوزه مطالعات امنیتی است. الگوی مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه؛ به مجموعه‌ای از راهبردها، سیاست و روش‌هایی گفته می‌شود که برای شناسایی، تحلیل، پیشگیری و مقابله با تهدیداتی به کار می‌روند که امنیت ملی یا اجتماعی را به خطر می‌اندازند؛ اما ماهیت غیرمسلحانه دارند. این الگو بر پایه ترکیبی از تدابیر امنیتی، دیپلماتیک، اقتصادی و اجتماعی فرهنگی استوار است و تلاش می‌کند تهدیدات غیرمسلحانه را به گونه‌ای مدیریت نماید که کمترین هزینه و بیش‌ترین کارایی را داشته باشد. در سده بیستم میلادی با پیچیده شدن منازعات و درگیری‌ها و شکل‌گیری تهدیدات راهبردی و حیاتی علیه کشورها، توانمندی‌های فیزیکی قدرت و امنیت به نحو جدی متحول گردید. روزه‌روز بر پیچیدگی امنیت و قدرت تخریبی آن افزوده شد. تا جایی که دولت‌ها در دهه‌های پایانی هزاره دوم، بیشتر تکیه‌گاه خود را بر میکروفیزیک قدرت و تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه قرار دادند. ارائه الگوی مدیریتی یک ضرورت اساسی است؛ بنابراین هدف اصلی این پژوهش پاسخ به این سؤال: الگوی مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه چیست؟ است. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی از نظر رویکرد به صورت آمیخته است. در دسته پژوهش‌های نظری - کاربردی قرار دارد. محقق تلاش نموده از طریق مطالعات اکتشافی، مصاحبه با خبرگان و پرسشنامه اطلاعات لازم را جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. جامعه آماری پژوهش فرماندهان و مدیران اطلاعاتی، فرهنگی امنیتی به تعداد ۱۶۰ نفر بوده که پس از تجزیه و تحلیل با روش کیفی و کمی ابعاد و مؤلفه‌های تبیین شده مرتبط با متغیرهای تحقیق به منظور پاسخ به سؤالات تحقیق، نتایج زیر به دست آمده است: ابعاد مدیریت اطلاعاتی، امنیتی،

۱. دکترای مدیریت دفاعی دانشگاه دافوس آجا (نویسنده مسئول: valizadehakbar54@gmail.com)

متقاعدکننده، فرهنگی، دشمن شناسی، پنهان و مؤلفه های به دست آمده پویش محیطی، برنامه ریزی و هدایت اطلاعاتی، رصد و مراقبت اطلاعاتی، اشرافیت اطلاعاتی بر جریانات امنیتی، هشداردهی، امنیت سازی، احاطه بر جریانات امنیتی، ریخت شناسی تهدیدات، افشاء ماهیت، جریان شناسی، سپر سازی، رفتار شناسی، تولید آثار هنری، معرفت دینی، گفتمان سازی، ترویج میهن دوستی، جهاد تبیین، تقوای الهی، تقویت سواد رسانه ای، اقناع سازی، بازپروری اندیشه، مهندسی پندار، شناخت شیوه های مبارزاتی، افشاء اهداف تهدیدات، رخنه و نفوذ، استحاله جریانات امنیتی، تعامل پذیری.

کلید واژگان

ابعاد، مؤلفه ها، مدیریت تهدید، امنیت، غیرمسلحانه

مقدمه

الگوی مدیریت تهدیدات غیرمسلحانه به راهبردها، تاکتیک ها، تکنیک ها و اقدامات مراقبتی، ممانعتی و مقابله ای برای رصد، مراقبت، شناسایی، کشف و خنثی سازی تهدیداتی از قبیل جنگ نرم، جنگ شناختی، نفوذ فرهنگی، حملات سایبری، بحران های اقتصادی، ناآرامی های اجتماعی، جرائم سازمان یافته، بی ثباتی سیاسی و دیگر چالش های غیرنظامی اطلاق می شود. (رستمی، ۱۴۰۳: ۵) مؤلفه های کلیدی دخیل در این الگو شناسایی و تحلیل تهدیدات از طریق بررسی ریشه های تهدیدات، بازیگران آن و شیوه های اعمال آن ها، پیشگیری و کاهش آسیب پذیری ها، ایجاد سازکارهای بازدارنده و افزایش تاب آوری در برابر تهدیدات، طراحی راهکارهای عملی برای کنترل و خنثی سازی تهدیدات در زمان وقوع، همکاری، هماهنگی بین بخشی و تعامل میان نهادهای امنیتی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی برای مقابله مؤثر، آگاهی بخشی و افزایش سواد عمومی، توانمندسازی جامعه در برابر تهدیدات از طریق آموزش و اطلاع رسانی است. این الگو بر پایه ترکیبی از تدابیر امنیتی، دیپلماتیک، اقتصادی و اجتماعی استوار است و تلاش می کند تهدیدات غیرمسلحانه را به گونه ای مدیریت نماید که کمترین هزینه و بیشترین کارایی را داشته باشد. تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه امروزه مؤثرترین، کارآمدترین و کم هزینه ترین و درعین حال خطرناک ترین و پیچیده ترین نوع تهدید علیه امنیت ملی یک

کشور است، چون می‌توان با کمترین هزینه با حذف لشکرکشی و از بین بردن مقاومت‌های فیزیکی به هدف رسید؛ زیرا با عواطف، احساسات، فکر و اندیشه و باور و ارزش‌ها و آرمان‌های یک ملت و نظام سیاسی ارتباط دارد. ابعاد این جنگ و تهدید، گسترده‌تر و مخرب‌تر است زیرا دین، فکر و آرمان ملت‌ها را آماج تهاجم خود قرار می‌دهد. تغییرات حاصل از تهدیدات غیرمسلحانه، درونی، آرام، ذهنی و تدریجی است. این تهدید همراه با آرامش و خالی از روش‌های فیزیکی و با استفاده از ابزارهای تبلیغات، رسانه، احزاب، تشکلهای صنفی و قشری و شیوه القاء و اقناع انجام می‌پذیرد این شیوه تهدید به عنوان نظریه جایگزین منازعات و جنگ‌های مسلحانه مطرح گردید. با معانی ظاهر انسانی و لطیف، دارای ماهیت و تعریفی پیچیده، گسترده، ضدامنیتی است و از اقدامات اعتراض‌آمیز و تقاضای صنفی و مدنی اولیه به دولت‌ها برای امور رفاهی و اجتماعی آغاز و تا اقدامات شورش‌گرایانه و اشغالگری و براندازی دولت‌ها و حکومت‌ها ادامه می‌یابد. اقدام‌های بدون خشونت و غیرمسلحانه از طریق نبرد رسانه‌ای، جنگ شناختی و ادراکی، نفوذ، عملیات روانی، ساماندهی نافرمانی مدنی، تهاجم فرهنگی، تحریم‌های اقتصادی و مالی و استحاله فرهنگی در کشورها دنبال می‌شود. جنگ نرم به دلیل دارا بودن بنیان‌ها، مختصات، راهبردها، روش‌ها و ابزارهای متنوع، یک جنگ تمام‌عیار علیه اقتدار و بقای کشور در محیط امنیت ملی تلقی می‌گردد (شیرازی، غلامعباس: ۱۳۹۷، ۱۵). با توجه به جنس، رویکرد و نوع تهدیدات اداره و مدیریت این تهدیدات باید از طریق سازکارهای مدیریت فرهنگی، اقناعی، متقاعدکننده، بصیرت‌افزایی و جهاد تبیین، صورت پذیرد هدف این پژوهش ارائه الگوی مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه است.

بیان مسئله

به تناسب پیچیدگی روابط و مناسبات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی در سطوح فردی و جمعی از یک سو و پیچیده شدن ساختارهای حکومتی و روابط و مناسبات میان کشورها و سازمان‌های بین‌المللی در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی از سوی دیگر، روش‌ها و الگوهای منازعات مهندسی‌شده و پیچیدگی خاص یافته است و به شکل ماهیتی متفاوت از گذشته بروز می‌یابند. مورد ملاحظه قرارگرفتن قدرت نرم در کنار قدرت فیزیکی و سخت، جنگ نرم در کنار جنگ نظامی و سخت، اقدامات و منازعات خشونت‌آمیز

در کنار اقدام‌ها و منازعه‌ها بدون خشونت در زمره تحولات این عرصه پرتلاطم محسوب می‌گردد. استکبار جهانی برای تضمین سلطه شیطانی خود و متحدانش بر نظام جهانی و تمامی کشورهای قابل اعتناء و اعتبار که ضامن استمرار حاکمیت نظام سلطه باشند از این ظرفیت حداکثر استفاده را می‌نماید؛ زیرا از یک سو دارای هزینه‌هایی اندک، منافع فراوان و تضمین بالایی موفقیت است و از سوی دیگر فاقد خطرهای پیامدهای سرسام‌آور و تلفات انسانی در جنگ‌های نظامی است. در دهه‌های اخیر با تحولات بنیادین در نظام بین‌الملل، فناوری، ارتباطات و ساختارهای اجتماعی، مفهوم امنیت نیز دگرگون شده است. امروز تهدیدات دیگر صرفاً ماهیت نظامی ندارد، بلکه شامل تهدیدات اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، زیست‌محیطی، سایبری و روانی نیز می‌شوند در چنین شرایطی، امنیت غیرمسلحانه یا الگو امنیت نرم به عنوان رویکردی نوین مطرح شده است که به جای تکیه بر ابزارهای نظامی، بر مدیریت اجتماعی، مشارکت مردم، آگاهی بخشی، توسعه فرهنگی و اعتمادسازی تأکید دارد. از سوی دیگر رویکرد قهرآمیز توأم با خشونت به تهاجمات جنگ نرم، موجب اقناع نخبگان و مردم نمی‌شود، در نتیجه مردمان که صاحبان اصلی انقلاب‌اند دچار تردید می‌گردند و پاسخ مزبور را نوعی فریب و خدعه سیاسی برای فرافکنی مشکلات داخلی و نسبت دادن آن به دشمن موهوم خارجی دانسته و یا آن را طرحی برای طرد و حذف جریان‌های رقیب (منتقد، مخالف) قلمداد می‌کنند. در این صورت، شرایط به‌گونه‌ای رقم خواهد خورد تا جامعه خطرهای پیامدهای این منازعه را با اصل «این‌همانی» به مشکلات و ناکارآمدی حکومت منتسب خواهند ساخت و قدرت شناخت، تصمیم‌گیری و مقابله را از خود دور می‌کنند و در نتیجه عرصه برای تهدیدات غیرمسلحانه دشمن در سطحی گسترده‌تر فراهم می‌گردد. جنگ نرم پدیده‌ای پیچیده، ناشناخته، با شاخص‌ها و ابزارهای معین، روش‌ها و بازیگران متکثر در محیط‌ها و عرصه‌های متنوع، با عمل و اقدام در فضاها و محیط‌های عدم قطعیت و ابهام است که توان به‌کارگیری الگوها و راهبردهای مختلف فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اعتقادی، اخلاقی و اقتصادی را دارد. همین ویژگی‌ها موجب عدم اتفاق نظر مسئولان و سیاست‌گذاران شده و مولد راهبردها، سیاست‌ها و اقدامات پراکنده، ناهم‌سو و متناقض در کشور می‌شود. این مسئله در فضای عدم شناخت و تأخر ادراکی شکل گرفته و رخ

می‌دهد؛ بنابراین، مدیریت همه‌جانبه تهدیدات غیرمسلحانه بر ماهیت، سازوکار عمل هر یک از ابعاد، سطوح و مؤلفه‌های مدیریت تهدیدات غیرمسلحانه علیه ج.ا.ا به دغدغه و چالش فکری سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران حوزه امنیت ملی و محقق تبدیل شده است حتی این دغدغه بارها در بیانات مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله‌العالی) تکرار شده که در دیدار اعضای مجلس خبرگان می‌فرمایند: «براساس اطلاعات دقیق، برنامه جدی استکبار و امریکا، نفوذ در کشور است» (فرماندهی کل قوا «مدظله‌العالی»، دیدار اعضای مجلس خبرگان، ۱۳۹۴)، همچنین در بیان دیگر مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله‌العالی) در واقعیت جنگ رسانه‌ای و اهمیت آن می‌فرمایند: «در وضع کنونی و با این جغرافیای فرهنگی و سیاسی و نظامی و اقتصادی موجود دنیا، جمهوری اسلامی ایران با این اهداف و با این موقعیت و جایگاهی که برای خود انتخاب کرده، در این جنگ رسانه‌ای چه موضعی دارد.» طبیعی است که ما موردتهاجم باشیم؛ یعنی هیچ شبهه‌ای نباید به ذهن راه بیابد در این که ما یکی از اهداف اصلی و اوّلی تهاجم رسانه‌ای هستیم. با توجه به دغدغه‌ها و مشکلاتی که بیان شده مسئله اصلی محقق تبیین و ارائه الگوی مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه است.

سؤال اصلی

الگوی مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه چیست؟

سؤال‌های فرعی تحقیق

۱. ابعاد الگوی مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه کدامند؟
۲. مؤلفه‌های الگوی مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه کدامند؟
۳. رابطه ابعاد و مؤلفه‌های الگوی مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه کدامند؟

فرضیه‌ها

در تحقیقاتی و پژوهش‌هایی که محقق به دنبال تدوین راهبرد یا ارائه الگو است فرضیه خاصی مدنظر نیست و روند تحقیق به صورت مسئله‌محور و بر اساس اهداف و سؤال‌ها دنبال شده است. پس از تدوین فصل دوم و انجام مبانی نظری تحقیق و مصاحبه با خبرگان، چنانچه جمع‌بندی صورت گرفته برای محقق اغناکننده باشد فرضیه یا فرضیه‌های خود را ارائه خواهد نمود.

اهمیت و ضرورت

اهمیت نظری و پرداختن به الگوی مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه از جهات مختلف دارای اهمیت تاکتیکی، عملیاتی و راهبردی است. امروزه صحنه‌های منازعات چندبعدی است و دشمنان، منازعه نرم و غیرمسلحانه و بدون خشونت را وسیله مؤثری برای رویارویی حکومت‌های مستقل به علت اینکه خسارت جانی و مالی کمتری به بار می‌آورد به مبارزه مسلحانه ترجیح می‌دهند؛ زیرا پیروزی نظامی با منهدم کردن کانون‌های قدرت دولت مقابل، زمینه مقاومت و ادامه نبرد را فراهم می‌آورد. این شیوه تحولی شگرف در منازعات و براندازی حکومت‌های ناهمسو یا مخالف قدرت‌های بزرگ به‌ویژه آمریکا ایجاد کرده است. راهبردهای غیرمسلحانه و نرم هجومی، گروهی، توده‌ای و درهم کوبنده است که می‌توان آن را در مراحل مختلف حتی در درون نظام قانونی و حکومتی کشور موردتهاجم به کار گرفت از این رو تقویت مدیریت و اداره تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه موجب کسب آمادگی، تقابل و پیش‌دستانه با این تهدیدات و اقدام مشابه شده بر اهمیت تحقیق در این حوزه می‌افزاید و درک هوشمندانه، از دشمن را برای سطوح مدیریتی و فرماندهی و مسئولین امر فراهم می‌نماید؛ تا نوع، ماهیت، ابعاد، عمق تهدیدات محیطی و میدان نبرد را به‌گونه‌ای توسعه دهند که بدانند در چه وقت، کجا تحت چه شرایطی و با چه شیوه و شگردی و ابزاری با دشمن درگیر شوند تا از غافلگیری و شکست پیشگیری نموده و پیروزی را کسب نمایند.

ادبیات نظری و مفاهیم تحقیق

تعریف الگو

می‌توان گفت الگو بازنمایی نظری و ساده‌شده از جهان واقعی است. الگو ساخته‌ای یک‌شکل از واقعیت یا واقعیت مورد انتظار است. الگو به‌خودی‌خود یک ابزار تبیین نیست، اما نقش مهم و الهام‌بخش در تدوین نظریه بازی می‌کند. الگو در ذات و طبیعتی که دارد نشان‌دهنده روابط است. «دوچ» تذکر می‌دهد الگو ساختاری از نمادها و قواعد عمل است که بنا به فرض با نقاطی در یک ساختار یا فرایند موجود منطبق می‌شود. الگوها برای شناخت فرایندهای پیچیده‌تر ضرورت دارند (باقری و رستمی، ۱۳۹۸).

انواع الگو

انواع و طبقه‌بندی‌های متعددی از الگوها وجود دارد. طبقه‌بندی دقیق و توأم با واقعیت از الگوها به تصمیم‌گیرندگان اجازه می‌دهد که بهترین الگو را برای شرایط حاکم انتخاب کنند. مهم‌تر از همه در این طبقه‌بندی تشخیص فواید و مضرات هر یک از الگوها بیشتر مورد توجه است. می‌توان گفت الگوها دارای انواع بسیاری هستند مانند الگوهای کلامی، الگوهای ترسیمی، الگوهای تجسمی (سه بعدی) و الگوهای ریاضی که هر کدام از این‌ها به اقسام دیگری نیز تقسیم می‌شوند. به عنوان مثال الگوهای کلامی را می‌توان به الگوهای تشریحی، الگوهای قیاسی و الگوهای علت و معلولی تقسیم کرد. هر یک از این الگوها به گونه‌ای روابط و آثار اجزای مختلف پدیده‌ها را نشان می‌دهند و در موارد مختلف کاربرد دارند. ترکیب الگوهای مذکور نیز در اغلب موارد می‌تواند وسیله مؤثرتری برای تصمیم‌گیری باشد (همان: ۸۷).

انواع الگو از نظر خصوصیت

الگوها بر اساس خصوصیات گوناگون خود قابل تقسیم‌بندی می‌باشند. به طور مثال از نظر «هسیو» و «کلیور» الگوها به سه دسته بزرگ الگوهای فیزیکی، الگوهای ذهنی و الگوهای نمادین قابل تقسیم می‌باشند (اسکیدمور، ۱۳۸۵):

مفهوم‌شناسی تهدید

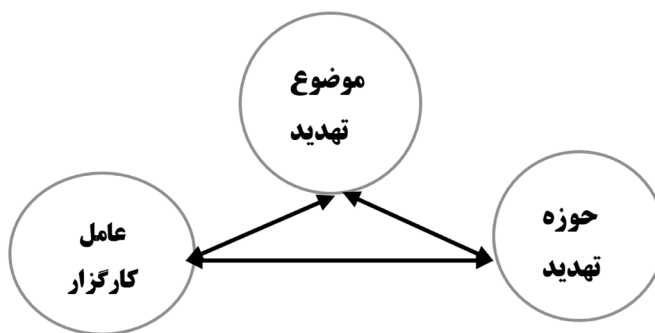
لغت‌نامه‌های معتبر بین‌المللی تعاریف کمابیش مشابهی از تهدید ارائه داده است. یک معنای واحد و مستقل ندارد. لغت‌نامه وبستر (webster) برای تهدید دو تعریف ارائه داده است: ۱) تهدید بیان و ابراز قصد آسیب‌رساندن، نابود یا تنبیه کردن دیگران از روی انتقام یا ارباب است. ۲) تهدید نشان دادن آسیب و شرارت قریب الوقوع مانند جنگ است (نباتی، ۱۳۸۹: ۲۶). لغت‌نامه آکسفورد نیز در تعریف تهدید، آن را «قصد ابراز شده برای صدمه، یا آسیب‌رسانی یا دیگر اقدامات خصمانه علیه کسی معرفی می‌کند.» «لانگمن» سه تعریف از تهدید ارائه کرده است که عبارت‌اند از:

۱. تهدید، بیان آشکار آسیب‌رساندن به کسی یا ناراحت کردن و به دردسر انداختن او است.

۲. احتمال وقوع حادثه‌ای بسیار بد را تهدید می‌نامیم.
۳. شخص یا چیزی که به عنوان خطر شناخته می‌شود، تهدید گفته می‌شود.
- در اصطلاح نیز تهدید عبارت است از وضعیتی که در آن، خطر یا آسیب جدی، ارزش‌های اساسی و حیاتی نیز تهدید یک بازیگر را مورد هدف قرار می‌دهد؛ بنابراین تهدید به مجموعه اقداماتی که اهداف و ارزش‌های حیاتی یک کشور را با هدف تغییرات اساسی، مورد هجوم قرار می‌دهد، اطلاق می‌شود و غالباً هم‌ریشه خارجی دارد.

سازمان معنایی تهدید

تهدید از سه بخش اساسی «کارگزار یا عامل تهدید»، «حوزه تهدید» و «موضوع تهدید» تشکیل شده است (خانی، ۱۳۸۶: ۲۱).

شکل ۱: سازمان معنایی تهدید

مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه

مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه امنیت ملی در دنیای معاصر صرفاً به معنای دفاع نظامی و مقابله با تهدیدات سخت و آشکار نیست، بلکه بخش عمده‌ای از چالش‌های امنیتی امروز در عرصه‌های غیرمسلحانه و نرم رخ می‌دهد. جنگ‌های نوین اغلب بدون شلیک حتی یک گلوله، از طریق رسانه‌ها، اقتصاد، فرهنگ، فناوری، سیاست و جامعه پیگیری می‌شوند و می‌توانند بنیان‌های هویتی، اعتماد عمومی و ثبات داخلی کشورها را تحت تأثیر قرار دهند. مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه، به معنای شناخت، پیش‌بینی، پیشگیری و مقابله هوشمندانه با این نوع تهدیدات است. این مدیریت بر اساس تلفیق دانش‌های سیاسی، امنیتی، اجتماعی، فرهنگی و فناوریانه

شکل می‌گیرد و بیش از هر چیز به قدرت نرم، انسجام اجتماعی و تاب‌آوری ملی متکی است. اهمیت این موضوع از آنجا ناشی می‌شود که تهدیدات غیرمسلحانه اغلب پنهان، تدریجی و پیچیده هستند و اگر به موقع شناسایی و کنترل نشوند، می‌توانند منجر به استحاله فرهنگی، فروپاشی اجتماعی، بی‌ثباتی سیاسی و حتی تضعیف اقتدار ملی شوند (آلونسو، برنال: ۱۴۰۲، ۱۱). درواقع، تجربه‌های تاریخی نشان داده است که فروپاشی بسیاری از دولت‌ها و نظام‌های سیاسی نه با جنگ نظامی، بلکه با نفوذ نرم و تهدیدات غیرمسلحانه رقم خورده است؛ از این رو، مدیریت این تهدیدات مستلزم بصیرت، آینده‌پژوهی، هماهنگی نهادی و مشارکت مردمی است؛ به بیان دیگر، نقطه کانونی در مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه، مردم محوری و ارتقای سرمایه اجتماعی است؛ چراکه هوشیاری و آگاهی جامعه، مهم‌ترین سپر دفاعی در برابر جنگ نرم و عملیات پیچیده دشمن محسوب می‌شود.

تهدید امنیتی^۱

به آن دسته از وضعیت‌هایی اطلاق می‌گردد که موجودیت یک نظام را نشانه رفته باشد. درواقع تفاوت آن با تهدیداتی عمومی در این نکته نهفته است که تهدیدات امنیتی با موجودیت و بقای یک نظام سیاسی مرتبط است و درحالی‌که تهدیدات عمومی از چنین ویژگی برخوردار نیست. تهدید امنیتی، در عرصه سیاست و روابط بین‌المللی، عبارت است از هرگونه قصد، نیت حادثه و اقداماتی که ثبات سیاسی و اقتصادی، منافع حیاتی و امنیت ملی یک کشور را، در معرض خطر جدی قرار بدهد؛ و به عبارت دیگر هر نوع جهت‌گیری و اقدام دشمنان (اعم از داخلی یا خارجی) را که باعث به خطر افتادن منافع ملی کشور باشد، تهدید می‌گویند (متولیان، ۱۳۸۸: ۱۰۱).

رابطه تهدید و امنیت

البته مقوله تهدید با امنیت پیوستگی شدیدی دارد، زیرا امنیت را به نبود تهدید تعریف کرده‌اند. در این صورت تهدید عبارت است از هر پدیده‌ای منافع ملی و امنیت را در حوزه‌های مختلف خدشه دار کند. با این رویکرد تهدید تنها به صورت فردی نخواهد بود، بلکه گستره‌ای وسیع داشته، در عرصه‌های، نظامی سیاسی، اجتماعی، اقتصادی،

1. Security threat

فرهنگی، ملی، جهانی و... قابل طرح است. رابطه بین تهدید و امنیت به این صورت است که امنیت به عنوان واکنشی به تهدیدها شکل می‌گیرد؛ به عبارت دیگر، امنیت مفهوم خود را از وجود تهدیدها می‌گیرد و به بدون تهدید معنای خاصی ندارد. امنیت تلاش می‌کند تا تهدیدها را شناسایی، مدیریت و کنترل کند. تهدید، یک حالت، وضعیت خاص، رفتار و پدیده‌ای است که برداشت‌های گوناگونی از آن وجود دارد و حدود مرز آن، اعتباری و به عبارتی، زمانمند و مکانمند است. مبانی فکری، اندیشه سیاسی و محیط امنیتی، بر تعریف تهدید، قدرت و امنیت، تأثیر تعیین‌کننده‌ای دارد. ممکن است پدیده و یا مسئله‌ای برای جامعه‌ای، پدیده‌ای عادی و یا مسئله‌ای اجتماعی باشد، درحالی‌که همان پدیده و وضعیت برای جامعه دیگر، مسئله‌ای غیرعادی، خطر یا بحران امنیتی به شمار آید؛ بنابراین، ماهیت، نوع، شدت، سطح تهدیدها، تابع عقاید و نگرش بازیگران، محیط اجتماعی و ملی و محل وقوع تهدید باشد (تریف تری، ۱۳۸۳: ۴۸). تهدید و به‌کارگیری آن در حوزه امنیت ملی، تابع گفتمان‌های مختلف امنیتی است.

تهدید نرم

تهدید نرم را می‌توان تحولاتی دانست که موجب دگرگونی در هویت فرهنگی و الگوهای رفتاری مورد قبول یک نظام سیاسی می‌شود. تهدید نرم نوعی سلطه کامل در تمام ابعاد حکومت، سیاست، اقتصاد، اجتماع و فرهنگ است که از طریق استحاله الگوهای رفتاری ملی در این حوزه‌ها و جایگزینی الگوهای نظام سلطه‌ای تهدید محقق می‌شود. با این نگرش، تمامی اقداماتی که موجب شود تا اهداف و ارزش‌های حیاتی یک نظام سیاسی (در همه ابعاد زیرساخت‌های فکری، باورها و الگوهای رفتاری در حوزه اقتصاد، فرهنگ و سیاست) به خطر افتد، یا موجب ایجاد تغییر و دگرگونی اساسی در عوامل تعیین‌کننده هویت ملی یک کشور شود، تهدید نرم به شمار آید. در تهدید نرم، بدون منازعه و لشکرکشی فیزیکی، کشور مهاجم اراده خود را بر یک ملت تحمیل و آن را در ابعاد گوناگون با روش‌های نرم‌افزارانه اشغال می‌کند. تردید در مبانی و زیرساخت‌های فکری یک نظام سیاسی، بحران در ارزش‌ها و باورهای اساسی جامعه، بحران در الگوهای رفتاری جامعه و بحران‌های پنج‌گانه سیاسی (هویت، مشروعیت، مشارکت، نفوذ و توزیع) را می‌توان از مؤلفه‌های این تهدید نام برد. تغییرات حاصل از تهدید نرم، ماهوی، آرام،

تدریجی و نرم افزارانه است. این تهدید همراه با آرامش و خالی از روش های فیزیکی و با استفاده از ابزارهای تبلیغات، رسانه، احزاب، تشکل های صنفی و قشری و شیوه القاء و اقناع انجام می پذیرد. درمجموع می توان فهرست زیر را به مثابه نقاط افتراق تهدیدات سخت و نرم برشمرد:

۱. تهدیدات نرم پیچیده و محصول پردازش ذهنی نخبگان و اندازه گیری و درک آن برای همه آحاد جامعه مشکل است درحالی که تهدیدات سخت عینی، واقعی و محسوس است و می توان آن را با ارائه برخی از معیارها، اندازه گیری کرد.
۲. روش اعمال تهدیدات سخت استفاده از زور و اجبار است، درحالی که در تهدید نرم، از روش القا و اقناع سازی بهره گیری می شود.
۳. هدف در تهدیدات سخت، تخریب و حذف فیزیکی حریف و تصرف و اشغال سرزمین است، درحالی که در تهدید نرم هدف تأثیرگذاری بر انتخاب ها، فرایند تصمیم گیری و الگوهای رفتاری حریف و در همه ابعاد و عرصه هاست.
۴. مفهوم امنیت در رهیافت های نرم افزارانه شامل امنیت ارزش ها و هویت های اجتماعی است، درحالی که این مفهوم در رهیافت های سخت افزارانه به معنای نبود تهدید خارجی تلقی می شود.
۵. تهدیدات سخت، محسوس و همراه با عکس العمل و برانگیختن است، درحالی که تهدیدات نرم به دلیل ماهیت غیرعینی و محسوس آن، عمدتاً فاقد عکس العمل است.
۶. مرجع امنیت در حوزه تهدیدات سخت عمدتاً دولت ها هستند، درحالی که مرجع امنیت در تهدیدات نرم محیط فروملی و فراملی هویت های فروملی و جهانی است.
۷. کاربرد قدرت سخت در رویکرد امنیتی جدید عمدتاً مترادف با فروپاشی نظام های سیاسی امنیتی مخالف یا معارض است، درحالی که کاربرد قدرت نرم در رویکردهای امنیتی جدید علیه نظام های سیاسی مخالف یا معارض، مترادف با فرهنگ سازی و نهادسازی در چارچوب اندیشه و الگوهای رفتاری نظام های لیبرال و دموکراسی تلقی می شود.

اهمیت و ابعاد تهدیدات نرم

پیچیده‌ترین و مهم‌ترین مؤلفه امنیت ملی در هر کشور، امنیت فرهنگی است. برای یک کشور که هویت فرهنگی آن، مؤلفه اصلی تلقی می‌شود، این امر اهمیت بیشتری خواهد داشت و هر چه این حکومت، مبانی فکری و اعتقادی و الگوهای رفتاری دیگران را به چالش بیشتری کشانده باشد، از تهدیدات بیشتری برخوردار خواهد بود؛ بنابراین، تهدیدات فرهنگی که از آن به تهاجم فرهنگی و یا تهدید نرم یاد می‌شود، به دنبال ایجاد انواع بحران‌های فرهنگی سیاسی در جامعه برای دستیابی به اهداف و اغراض سیاسی است. هدف اصلی از این نوع تهدید، حذف باورمندی جامعه، سلب اراده و روحیه مقاومت و درمجموع استحاله فرهنگی سیاسی است. در این نوع تهدید تلاش می‌شود ملتی دارای آرمان به ملت بی‌آرمان تبدیل شود و آن هم به دست خود، الگوهای رفتاری خود را در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی به چالش اندازد. هدف از هر نوع تهدید تأثیرگذاری بر اندیشه، عواطف و اراده و سرانجام به تسلیم کشاندن حریف است؛ بنابراین نقطه مشترک همه تهدیدات، تحمیل اراده به نیروی مقابل است. تفاوت‌های تهدیدات، در به‌کارگیری روش‌ها، ابزارها و... است. تهدید می‌تواند با تأکید بر توان فیزیکی (لشکرکشی، اشغال خاک‌ریز و سرزمین، نابودی و کشتن انسان‌ها و ویران نمودن مراکز اقتصادی) اجرا شود و یا می‌تواند با تکیه بر روش‌های سیاسی، روانی و شیوه‌های غیرخشونت‌آمیز و با به‌کارگیری قدرت نرم برای تأثیرگذاری بر اراده حریف و نیروی مقابل انجام گیرد. بی‌تردید اگر فکر، اراده و قدرت روحی حریف تسخیر شود، کاربرد قدرت سخت و لشکرکشی ضرورتی نخواهد داشت. از همین رو، قدرت‌های استکباری با کاربرد عملیات روانی، مقاومت ملت‌ها و نظام‌های سیاسی را پیش از عملیات نظامی فرومی‌ریزند یا برای سرعت بخشیدن در اهداف عملیات نظامی، اقتصادی و سیاسی از سلاح عملیات روانی به منظور سلب اراده و انگیزه نبرد در نخبگان یک کشور، مردم و نیروهای مسلح بهره می‌گیرند و عملاً خاک‌ریزهای دفاعی کشور بدون خونریزی سقوط می‌کند.

اقدام بدون خشونت

اقدام یا مبارزه بدون خشونت شگردی برای کنترل، به چالش کشیدن و نابودکردن روابط اجتماعی به‌ویژه برای قدرت حکومت و تصاحب آن است که قویاً با عدم همکاری

سیاسی، اقتصادی و اجتماعی مردم با حکومت انجام می‌شود. نظریه «اقدام بدون خشونت»، با معانی ظاهر انسانی و لطیف، دارای ماهیت و تعریفی پیچیده، گسترده، ضدامنیتی است و از اقدامات اعتراض‌آمیز و تقاضای صنفی و مدنی اولیه به دولت‌ها برای امور رفاهی و اجتماعی آغاز و تا اقدامات شورشگران و اشغالگری و براندازی دولت‌ها و حکومت‌ها ادامه می‌یابد (شیرازی، غلام‌عباس، ۱۳۹۸).

جنگ رسانه‌ای

جنگ رسانه‌ای به معنی استفاده از رسانه‌ها برای تضعیف کشور هدف و بهره‌گیری از توان و ظرفیت رسانه‌ها (اعم از شبکه‌های اجتماعی، فضای مجازی، مطبوعات، خبرگزاری‌ها، رادیو، تلویزیون، اینترنت) هدف این جنگ تغییر کارکرد و عملکرد دولت‌ها، نظامیان و ملت‌ها در پشتیبانی از دیگر دولت‌ها و به‌ویژه کنترل افکار و اذهان عمومی مردم و نیروهای مدافع نظامی است (رستمی، ۱۳۹۷).

اقدامات نفوذی

در کتب لغت، نفوذ به معنای اثر کردن در چیزی، داخل شدن در چیزی آمده است. نفوذ، اقدام و فعالیتی از سوی دشمن است که به صورت نقطه‌ای و موضعی توسط نیروهای ویژه اطلاعاتی و امنیتی و یا عناصر مرتبط با آن‌ها در عمق مواضع کشور هدف و حریف اعمال می‌شود. نفوذ به دودسته جریانی و فردی تقسیم می‌شود (همان، ۱۳۹۷).

جنگ نرم

مجموعه اقداماتی است که باعث دگرگونی هویت فرهنگی و الگوهای رفتاری موردقبول یک نظام سیاسی شود. «تهدید نرم» نوعی سلطه در ابعاد سه‌گانه حکومت، اقتصاد و فرهنگ است که از طریق استحاله الگوهای رفتاری در این حوزه‌ها، ایجاد شده، نمادها و الگوهای نظام سلطه جایگزین آن می‌گردد (باقری چوکامی، ۱۳۹۵).

جنگ شناختی

این نوع جنگ شکل تکامل یافته‌تر، پیشرفته‌تر، عمیق‌تر و وسیع‌تر جنگ روانی است که مبتنی بر جامعه شبکه‌ای (بازیرساخت رسانه‌های نوین) بوده و با مدیریت ادراک و برداشت انجام می‌گیرد. جنگ شناختی به معنای هدف قراردادن قوه شناخت عموم مردم و نخبگان جامعه هدف با تغییر هنجارها، ارزش‌ها، باورها، نگرش‌ها و رفتارها از طریق

مدیریت ادراک و برداشت است. اهداف جنگ شناختی عبارت‌اند از: تغییر نگرش در جامعه کشور هدف، اختلال و خطا در دستگاه محاسبات تصمیم‌گیران، اثربخش نمودن جنگ اطلاعاتی، ایجاد گسست عاطفی-ادراکی بین توده‌ها و نخبگان با حاکمیت و نهایتاً تضعیف و زوال سرمایه اجتماعی را در پی دارد (برنال، آلونسو، ۱۴۰۲، ۱۲).

تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه

به هرگونه خطر اطلاق می‌شود که مستلزم به‌کارگیری جنگ‌افزار نبوده و غالباً مبانی اساسی فکری و ذهنی فرد و جامعه را مورد حمله قرار داده و ممکن است امنیت یک شخص، گروه، سازمان یا حتی ارزش‌های حیاتی یک کشور را مخاطره بیندازد. این تهدیدات ممکن است از منابع و از طریق ابزارهای مختلفی نشئت بگیرند و انواع مختلفی داشته باشند. تشخیص و مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه از اهمیت بسیاری برخوردار است تا به توان از وقوع حوادث و خسارات احتمالی پیشگیری کرده یا در صورت وقوع پیامدهای آن‌ها را کاهش داد. مجموعه از راهبردها، سیاست و روش‌هایی که برای شناسایی، تحلیل، پیشگیری و مقابله با تهدیداتی به کار می‌روند که امنیتی ملی یا اجتماعی را به خطر می‌اندازند اما ماهیت غیرمسلحانه دارند به آن‌ها مدیریت تهدیدات غیرمسلحانه اطلاق می‌شود، این تهدیدات شامل جنگ نرم، نفوذ فرهنگی، حملات سایبری، بحران‌های اقتصادی، ناآرامی‌های اجتماعی، جرائم سازمان‌یافته، بی‌ثباتی سیاسی و دیگر چالش‌های غیرنظامی هستند. مؤلفه‌های کلیدی این الگو شناسایی و تحلیل تهدیدات از طریق بررسی ریشه‌های تهدیدات، بازیگران آن و شیوه‌های اعمال آن‌ها، پیشگیری و کاهش آسیب‌پذیری‌ها، ایجاد سازکارهای بازدارنده و افزایش تاب‌آوری در برابر تهدیدات، مدیریت بحران و مقابله با آن از طریق طراحی راهکارهای عملی برای کنترل و خنثی‌سازی تهدیدات در زمان وقوع، همکاری و هماهنگی بین‌بخشی تعامل میان نهادهای امنیتی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی برای مقابله مؤثر، آگاهی بخشی و افزایش سواد عمومی توانمندسازی جامعه در برابر تهدیدات از طریق آموزش و اطلاع‌رسانی. این الگو بر پایه ترکیبی از تدابیر امنیتی، دیپلماتیک، اقتصادی و اجتماعی استوار است و تلاش می‌کند تهدیدات غیرمسلحانه را به‌گونه‌ای مدیریت نماید که کمترین هزینه و بیش‌ترین کارایی را داشته باشد (رستمی، ۱۳۹۷).

ابعاد تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه

تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه به آن دسته از تهدیدها گفته می‌شود که بدون استفاده مستقیم از نیروی نظامی و سلاح، توانایی ایجاد اختلال در امنیت ملی، منافع راهبردی و ثبات اجتماعی-سیاسی کشور را دارند. این تهدیدها معمولاً تدریجی، نرم و چندلایه هستند و در ابعاد مختلف بروز می‌کنند. تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه معمولاً چندبُعدی و شبکه‌ای هستند و به صورت ترکیبی^۱ عمل می‌کنند؛ یعنی یک بحران اقتصادی می‌تواند پیامدهای سیاسی، اجتماعی و امنیتی به دنبال داشته باشد؛ بنابراین مدیریت این تهدیدات نیازمند نگاه فرابخشی، همکاری نهادهای گوناگون و استفاده از قدرت نرم و تاب‌آوری ملی است می‌توان ابعاد اصلی آن‌ها را چنین دسته‌بندی کرد:

۱. تهدیدات سیاسی. حکمرانی نفوذ و مداخله خارجی در سیاست داخلی بی‌ثبات‌سازی دولت‌ها از طریق تحریک اعتراضات و نافرمانی مدنی بحران مشروعیت، فرسایش اعتماد عمومی به حاکمیت جنگ‌های ترکیبی و استفاده از ابزارهای حقوقی و دیپلماتیک^۲.

۲. اقتصادی تحریم‌های اقتصادی، بانکی و مالی جنگ ارزی و مالی^۳ وابستگی‌های راهبردی در انرژی، غذا و حملات سایبری به زیرساخت‌های مالی و تجاری.

۳. تهدیدات اجتماعی. فرهنگی شکاف‌های قومی، مذهبی و زبانی جنگ نرم فرهنگی و تضعیف هویت ملی، ترویج سبک زندگی مغایر با ارزش‌های بومی عملیات روانی و انتشار شایعات برای ایجاد بی‌اعتمادی اجتماعی.

۴. تهدیدات اطلاعاتی. رسانه‌ای جنگ رسانه‌ای و عملیات روانی اشاعه اخبار جعلی^۴ و دست‌کاری افکار عمومی جاسوسی و نفوذ در شبکه‌های اطلاعاتی دست‌کاری در داده‌ها و اطلاعات راهبردی.

1. Hybrid Threats
2. Lawfare, Diplomacy Pressure
3. Manipulation of currency/stock markets
4. Fake News

۵. تهدیدات سایبری و فتاورانه حملات سایبری به زیرساخت‌های حیاتی (آب، برق، انرژی، حمل و نقل) سرقت یا تخریب داده‌های حساس سوءاستفاده از هوش مصنوعی و فتاوری‌های نوپدید برای عملیات نفوذ تهدیدات مرتبط با فضا و ماهواره.

۶. تهدیدات زیست محیطی و بهداشتی تغییرات اقلیمی و بحران آب آلودگی‌های دریایی و تخریب اکوسیستم‌ها.

اهداف تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه

اهداف تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه به‌طورکلی فرسایش تدریجی توان ملی، ایجاد نارضایتی و بی‌ثباتی داخلی و وادارکردن کشور هدف به تغییر رفتار یا ساختار بدون درگیری نظامی مستقیم است. به همین دلیل این تهدیدات را «خطرناک‌تر و پیچیده‌تر» از تهدیدات نظامی می‌دانند، چون آثارشان آرام، تدریجی و عمیق است و اهداف آن به شرح زیر است:

۱. اهداف سیاسی. حکمرانی تضعیف مشروعیت و اقتدار حاکمیت از طریق بی‌اعتمادی عمومی، القای ناکارآمدی و بحران کارآمدی، بی‌ثبات‌سازی سیاسی با تحریک شکاف‌های اجتماعی و قومی، ایجاد اعتراضات و آشوب‌های داخلی و وادارکردن حکومت به تغییر رفتار در سیاست خارجی یا داخلی بدون درگیری مستقیم نظامی، تغییر ساختار قدرت یا نظام سیاسی از طریق فشارهای نرم و مداوم.

۲. اهداف اقتصادی فلج‌سازی اقتصاد ملی از طریق تحریم‌ها، جنگ ارزی، یا قطع زنجیره تأمین، افزایش نارضایتی اقتصادی برای ایجاد اعتراض اجتماعی و فشار به حاکمیت.

۳. اهداف اجتماعی. فرهنگی تضعیف انسجام اجتماعی و هویت ملی با برجسته‌سازی شکاف‌های قومی، مذهبی یا نسلی. استحاله فرهنگی و تغییر سبک زندگی با ترویج ارزش‌ها و الگوهای رفتاری بیگانه. ایجاد ناامیدی و بی‌اعتمادی اجتماعی نسبت به آینده کشور و توان ملی. تضعیف سرمایه اجتماعی به عنوان ستون اصلی امنیت ملی.

۴. اهداف رسانه‌ای. اطلاعاتی کنترل و هدایت افکار عمومی با جنگ روایت‌ها، اخبار جعلی و عملیات روانی. تخریب تصویر بین‌المللی کشور و مشروعیت‌زدایی در

سطح جهانی. نفوذ در شبکه‌های تصمیم‌گیری و جمع‌آوری اطلاعات حساس برای طراحی فشارهای بعدی.

۵. اهداف سایبری و فناوریانه اختلال در زیرساخت‌های حیاتی مثل آب، برق، حمل‌ونقل یا مالی بدون شلیک حتی یک گلوله.

۶. اهداف زیست‌محیطی و بهداشتی ایجاد بحران‌های اکولوژیک و بهداشتی که منجر به بی‌ثباتی سیاسی و اجتماعی می‌شوند. فرسایش منابع حیاتی (آب، خاک، هوا) برای کاهش توان تاب‌آوری ملی.

بازپروری اندیشه

سیاستی متناسب با مبانی فکری و اندیشه‌ای یک شخصیت بوده و ابزاری مناسب برای جذب و یا دور سازی است.

متقاعدسازی

فرایندی است که طی آن نگرش یا رفتار مخاطب، بدون هیچ اجباری، تحت تأثیر ارائه الگو، روایت‌سازی، تبلیغ، اقناع‌سازی بر اساس اهداف طراحی و برنامه‌ریزی شده تغییر می‌نماید. متقاعدسازی بخشی از فرایند اقناع‌سازی است متقاعدسازی دارای سه مرحله است: (۱) پیش از متقاعدسازی، (۲) حین متقاعدسازی، پس از متقاعدسازی.

پویش محیطی

پویش محیطی، فعالیتی مرتبط با جمع‌آوری اطلاعات است. مکمل جمع برای پیش‌بینی تغییرات آینده، مهم آن است که در پیرامون خویش، امور نوظهور و علائم ضعیف آن‌ها را جستجو نماییم، این فعالیت پویش محیطی نام دارد. پویش محیطی فعالیتی برای کسب اطلاعات که شامل در معرض اطلاعات قرارگرفتن و ادراک آن است. «در مطلوب‌ترین نگاه پویش محیط ابزاری اکتشافی است که اطلاعات لازم برای تصمیم‌گیرندگان و تحلیل‌گران را به عنوان محرکی برای تصورات آن‌ها فراهم می‌نماید.» (روزبهرانی، ۱۴۰۰: ۲۵). سازمان‌ها به منظور رسیدن به یک درک راهبردی از تأثیرات خارجی محیط، اقدام به پویش محیط می‌کنند به گونه‌ای که بتوانند واکنش مؤثری را که تضمین‌کننده یا تنظیم‌کننده موقعیت آن‌ها در آینده باشد، طراحی کنند.

مدیریت فرهنگی

مدیریت فرهنگی مدیریت فرهنگی عبارت است از: فرایند برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هدایت و نظارت بر فعالیت‌ها، منابع و نهادهای فرهنگی با هدف حفظ، تقویت، ترویج و تحول ارزش‌ها، باورها، هنجارها و نمادهای فرهنگی در راستای تأمین نیازهای جامعه و تحقق اهداف کلان ملی است. مدیریت فرهنگی در واقع «هنر هدایت و مهندسی فرهنگ» است؛ به‌گونه‌ای که جامعه بتواند در برابر تهدیدات نرم مصون شود، هویت ملی تقویت گردد و مسیر توسعه پایدار فرهنگی و اجتماعی هموار شود. ویژگی‌های کلیدی مدیریت فرهنگی عبارت است: ماهیت نرم و هنجاری، چندسطحی بودن از سطح خانواده و نهادهای اجتماعی گرفته تا رسانه‌ها، سازمان‌های فرهنگی و سیاست‌گذاری‌های کلان ملی، پیوند با امنیت و توسعه و برخورداری از ماهیت تعاملی و مبتنی بر گفت‌وگو، اقناع و مشارکت اجتماعی است نه اجبار و تحمیل صرف (همان: ۲۷).

راه‌های مقابله با تهدیدات غیرمسلحانه و جنگ نرم از دیدگاه فرماندهی کل قوا (مدظله‌العالی)

با بررسی مجموعه سخنرانی‌های مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله‌العالی) می‌توان مهم‌ترین راه‌های مقابله با جنگ نرم را استخراج نمود. با توجه به فرزانی، هوشمندی و اشراف اطلاعاتی معظم له این راه‌کارها می‌تواند کامل‌ترین و دقیق‌ترین راه‌کارها برای مقابله با جنگ نرم باشد که عبارت‌اند از: حساسیت و هوشیاری، تهیه مقالات و کتب و آثار هنری در تبیین اسلام و افشای توطئه‌های دشمن توسط نویسندگان و هنرمندان، خنثی‌کردن با قدرت و صلابت خود، مراقبت نفوذی‌های دشمن و شایعه‌پراکنان و خناسان پنهان و آشکار، خنثی‌سازی و مقابله توسط مسئولان کشور با خیال راحت و حواس جمع و با قدرت، برنامه‌ریزی متناسب با دشمنی و خصومت دشمن، مقابله به‌مثل با نبرد فرهنگی، شناخت دشمن و فرمان‌بری از فرمانده فرهنگی، حفظ آثار و شعایر و ظواهر و نمای اسلامی جامعه، کار ایجابی، کار فرهنگی صحیح، معارضه شایسته با تهاجم فرهنگی، بیداری در سنگر تهاجم فرهنگی، امر به معروف و نهی از منکر، مجاهدت و مقاومت و ایستادگی، سیاست‌گذاری و هدایت حرکت سازمان‌یافته، در همه برنامه‌ها جهت کلی مقابله با تهاجم تبلیغات و فرهنگی و خبری استکبار است. ایمان، تقوا و عمل

صالح، اصلاح فرهنگ عمومی کشور و محدودیت آن در همه کارهای دیگر، کنترل فرهنگ عمومی کشور، جهاد فرهنگی در میدان فرهنگی (فرهنگ رزمندگی و جهاد)، حمله کردن، بهترین راه برای متوقف کردن حمله دشمن و برهم زدن آرایش او، تمسک به فرهنگ خودی، امنیت فرهنگی، اقتدار فرهنگی، تقویت ایمان، آگاهی و نگاه تیزبین به سرانگشتان فعال و خیانت کار دشمن، لزوم هوشیاری ملت و مسئولان به طور مضاعف، تهاجم کردن به نقاط ضعف دشمن، استفاده از حوادث گذشته برای توضیح تهدیدهای آینده و حوادث در شرف تکوین، آزادی بیان در چارچوب قانون، ارتقاء نظریه در چارچوب اسلام، ارتقاء معرفت دینی روشن بینانه، رفتار دینی مخلصانه، ریشه دار کردن شناخت و باور به ارزش ها و بنیان های فکری انقلاب اسلامی و نظام اسلامی، مصونیت دادن به ذهن جامعه از تأثیر مخرب تهاجم فرهنگی و ارزشی دشمن، اقتدار علمی، ایجاد همگرایی عمومی و فضای همکاری و محبت و وحدت در درون کشور و میان مردم، آگاه سازی نسبت به مقوله های حساس مثل علم، امنیت، پرورش نخبگان، اقتدار ملی، کار و ابتکار گره گشا و پیش برنده، اتحاد عمومی مردم، حفظ مرزهای ایمانی و مرزهای روحی خودمان، تبیین توسط نخبگان و خواص مثل عمار یاسر، به میدان آوردن تمام عیار هنر، بصیرت افزایی، تبلیغ جریان ساز و گفتمان ساز دینی و انقلابی بر اساس آموزه های اسلامی است.

ضرورت دفاع و دشمن شناسی^۱ در تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه

دشمن شناسی در عرصه تهدیدات غیرمسلحانه به معنای رصد بازیگران، ابزارها و اهداف دشمن است و دفاع در برابر آن نیازمند تاب آوری ملی، قدرت نرم، انسجام اجتماعی و مدیریت هوشمندانه است. اگر در تهدیدات مسلحانه «سلاح» نقش اصلی دارد، در تهدیدات غیرمسلحانه «ذهن و فرهنگ جامعه» میدان اصلی نبرد است. دشمن شناسی به تأسی از قرآن کریم در نگاه فرماندهی کل قوا (مدظله العالی) از جایگاه خاصی برخوردار است. تاکنون، نقش رهبری در شناخت دشمن و شگردهایش از عوامل اصلی پیروزی و تداوم انقلاب اسلامی به شمار می رود. امروز نیز تبیین دکترین نرم- دفاعی رهبری در جهت آگاهی آحاد جامعه و خنثی سازی توطئه های دشمن بسیار مهم و مؤثر خواهد بود. برای تصمیم گیری و چگونگی واکنش در برابر دشمن باید ابتدا او را شناخت، به

اهدافش پی برد و روش های او را در ضربه زدن و رسیدن به اهدافش بازشناخت. همچنان که باید نقاط ضعف و قوت او را مورد مطالعه قرارداد. به مجموع این کارها دشمن شناسی گویند. اگر شناسایی دشمن خوب انجام نگیرد آثار منفی آن در مراحل تصمیم گیری و برخورد، خود را نشان می دهد. مقام معظم رهبری ضمن تأیید دشمن شناسی، به عنوان یک وظیفه مستمر می فرماید: «ملت ایران به همان نسبت که دشمن، روش های خود را در توطئه علیه ایران اسلامی پیچیده تر می کند، باید بر هوشیاری و آگاهی خود بیفزایند و با آمادگی معنوی، فکری، سیاسی و حفظ وحدت و اتصال و ارتباط با یکدیگر، چهره دشمن را در هر لباسی که هست، شناسایی کند.» بدیهی است برای برنامه ریزی و تعیین و تدوین سیاست و مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه در جهت صیانت از کیان نظام اسلامی، شناسایی دشمن و تهدیدهایی که از ناحیه او موجودیت ملی و دینی ما را تهدید می کند، امری واجب است. در نگاه فرماندهی کل قوا پای ابرقدرت ها و دشمنان همواره در توطئه ها دیده می شود. معظم له ضمن ردّ نظریه توهم توطئه می فرماید: «اگر فرض کنیم که دشمن بر سر هر راهی وجود دارد، خردمندانه نیست که انسان، دشمن را نبیند، وجود او را عدم فرض کند، چطور علیه ما توطئه نیست؟ بعضی گفتند شما توهم توطئه می کنید! توطئه ای وجود ندارد! من در پاسخ، نشانه های توطئه و نشانه های خصومت را از اول انقلاب تا امروز در یک فهرست طولانی معرفی می کنم و نشان می دهم، چطور علیه ما توطئه نیست؟ در اول پیروزی انقلاب آشکارا با انقلاب مخالفت شد و این سلسله تا امروز ادامه دارد و ما امروز به معنی حقیقی کلمه در دنیا دشمن داریم.» بی شک دشمن شناسی از محوری ترین مباحث در موضوع دفع تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه از یک ملت بشمار می آید. چه بسا امت هایی که در طول تاریخ در اثر غفلت از دشمنان و فقدان آگاهی و بصیرت لازم سیاسی و اجتماعی در شناخت توطئه های بیگانگان و اتخاذ مواضع به موقع و صحیح توسط نخبگان و خواص آن جامعه به سرنوشتی هلاکت بار منجر گردیده اند (رستمی، ۱۳۹۶).

اشراف اطلاعاتی: فرایندی است که سازمان های اطلاعاتی با گسترش و استمرار تلاش جمع آوری و تبادل اطلاعات بین سازمانی با استفاده از منابع رسمی، فنی، آشکار و پنهان و با ارزیابی و تجزیه و تحلیل و تفسیر همه معلومات به دست آمده برای گسترش

داشته‌های اطلاعاتی و افزایش ظرفیت‌های دستیابی به آگاهی و شناخت تهدیدها، آسیب‌ها و فرصت‌ها به منظور برتری اطلاعاتی و تأمین نیازمندی‌ها اطلاعاتی در حوزه‌های خودی و حریف در راستای کاهش نقاط کور و غیرقابل دسترس در جهت پیش‌گیری و خنثی‌سازی انجام می‌پذیرد (همان: ۲۹). اشرافیت اطلاعاتی فرایند حاصل فعالیت‌های اطلاعاتی است و عبارت است از کلیه تلاش‌هایی که توسط سازمان‌های اطلاعاتی در راستای اهداف و طرح‌های اطلاعاتی و با استفاده از شگردها و ابزارهای اطلاعاتی صورت می‌گیرد؛ درواقع هدف اصلی این فرایند، درک صحیح و به موقع اخبار و اطلاعات مربوط به موضوعی خاص برای سیاست‌سازان و تصمیم‌گیرندگان و فرماندهان جنگ است و تحقق این مأموریت نیز منوط به جمع‌آوری، پردازش، تجزیه، تحلیل و توزیع دقیق و به موقع اطلاعات است تا بتوان با کمک آن تصمیم‌سازی کرد، پیش‌گیری نمود و با کمک آن با تهدید مقابله نمود و در راستای امنیت‌سازی گام برداشت. ماحصل اشرافیت اطلاعاتی، موفقیت‌های بسیاری را برای مجموعه‌های سامانه‌های اطلاعاتی و امنیتی به ارمغان خواهد آورد و باعث پیشگیری، شناسایی، کشف و خنثی‌سازی مخاطرات امنیتی می‌گردد؛ به عبارتی دیگر اشراف اطلاعاتی چنانچه از حال به آینده سوق داده شود قطعاً پیشگیری از وقوع حوادث و تولید فرصت برای مقابله با دشمن را در پی داشته و یک نوع بازدارندگی است. چراکه احاطه و تسلط کامل بر فرایند سه بعدی زمانی و رخدادهای حال و گذشته و احتمال وقوع آن در آینده است که منجر به پیشگیری می‌گردد.

مدیریت هشداردهی: هشداردهی مهارتی است که نیازمند درک نگرش‌ها تاریخ، فرهنگ، تعصبات و نظام تصمیم‌گیری دشمنان و نیز قابلیت‌ها و توانمندی‌های آن‌ها است. آگاهی و هشداردهی نسبت به دنیای اطراف ما مقدمه تصمیمات و اقدامات سیاست‌گذاران بوده و روشن است که بر غیب‌بینی و پیش‌گویی جبرگرایانه دلالت ندارد. هشدار صرفاً جمع‌آوری و تدوین نشانه‌ها و حقایق نیست، بلکه نوعی پیش‌آگاهی عقلی و پیش‌بینی برآورد کننده بر اساس قرائن موجود و روش‌های علمی است؛ ایجاد باور و اطمینان در مسئولان و مردم نسبت به هشدارها از طریق ایجاد اشتیاق در آنان برای پذیرش و انجام اقدامات پیشگیرانه، پذیرش این مهم از سوی مسئولان با انجام تعاملات، تکرار مبحث مهم هشداردهی از طریق رسانه، خبرنامه‌ها، بولتن‌های خبری و ... باعث

نقش آفرینی مسئولان کشور و مردم می شود چراکه در عصر کنونی، پدیده‌ها، خطرات و وقایع، ماهیتی چندوجهی پیدا کرده‌اند و برای تحلیل این خطرات و انجام هشداردهی در مورد آن‌ها، به مشارکت‌های تیمی و تفکری نظام‌مند و چندرشته‌ای نیاز است و به‌طور حتم چنانچه این تشریک مساعی بین مسئولان و مردم منسجم تر گردد، می‌تواند با درجه بالایی از یکپارچگی و با هشداردهی به‌هنگام، از غافلگیر شدن و به‌خطر افتادن جامعه و حاکمیت تا حد زیادی ممانعت نماید.

عوامل مؤثر در مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه

توسعه پوییش محیطی برای نیل به اشراف اطلاعاتی، تقویت فرهنگ و حس تعلق میهن‌دوستی، هم‌راستا سازی اهداف فردی و ملی، ترویج مشارکت فراگیر اجتماعی در امر پیشگیری از وقوع تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه، اولین راه مبارزه، پذیرش و قبول هجوم تهدید نرم است، یعنی تا زمانی که وجود پدیده‌ای به نام تهدید نرم را قبول نکرده باشیم نمی‌توانیم زمینه‌های مقابله و دفاع را فراهم نمود. افزایش آگاهی و بصیرت مردم در زمینه تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه و پیامدهای ناشی از آن. تلاش در راه برقراری ارتباط از طریق حضور در نشست‌های مختلف مباحث تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه و سعی در رفع شبهات و نقد و بررسی آراء، تلاش در جهت تقویت مساجد و برگزاری مراسم و عزاداری‌ها جهت پررنگ نمودن ارزش‌ها و آرمان‌های اسلام برای تغییر جهت درک ارزش‌ها و آرمان‌های اسلامی از حالت ذهنی و احساسی به سمت عملی و محتوایی، ایمان به خدا، اطاعت و پیروی از ولایت فقیه به عنوان اصلی‌ترین رکن جامعه که به‌صورت سدی محکم و بزرگ در برابر تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه عمل می‌کند. تلاش در جهت تسلط کامل بر رسانه‌ها و شیوه‌های پیام‌رسانی و اطلاع‌رسانی چراکه در عصر ارتباطات، دسترسی به فناوری‌های جدید ارتباطی اصلی‌ترین ابزار برخورد با عقیده‌های نرم دشمنان است. تلاش در جهت ارتقای علمی و دستیابی به اطلاعات روز دنیا و افزایش سطح علمی دانشگاه‌ها. جلوگیری از انتشار مطالب خلاف فرهنگ و آرمان‌های کشور، همان‌طور که امام خمینی در این زمینه می‌فرماید: تبلیغات، مقالات، سخنرانی‌ها، کتب و مجلات که برخلاف اسلام، عفت عمومی و مصالح کشور است حرام و بر همه ما و همه مسلمانان جلوگیری از انتشار آن واجب است (امام خمینی ره)، (۱۳۷۵: ۶۲). بیداری و هشیاری ملت

ایران همان طور که مقام معظم رهبری (مدظله العالی) می فرماید: «اکنون دشمن در سطح وسیع ابزارهای متعدد خود را در تهاجم به بنیان های فرهنگی و اعتقادی ملت ایران به کار گرفته است و تحقیر فرهنگ انقلابی و منصرف نمودن جوانان مؤمن از ایمان و اعتقاد خود، یکی از اهداف مهم تهاجم فرهنگی است. لذا برای مقابله با آن بیداری و هوشیاری ملت ایران به ویژه عناصر فرهنگی کشور یک ضرورت حیاتی است» (بیانات در دیدار صاحب نظران و کارکنان رسانه های گروهی: ۱۳۷۱). گسترش امر به معروف و نهی از منکر به عنوان یکی از ارکان اصلی دین که اگر این فریضه مهم در جامعه، جامه عمل بپوشاند احتمال تفرق و دودستگی از جامعه از بین می رود. تولید محتوا و ادبیات فاخر هنری پیرامون خنثی سازی تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه، آگاه سازی به منظور بصیرت افزایی، اشرافیت اطلاعاتی و امنیتی بر جریانات و نحله های فکری مخرب در فضای حقیقی و مجازی که در پوشش های مختلف برگزار می شود، انجام مناظره علمی پیرامون جریانات فرقه ای و عرفان های معنویت محور با رویکردهای شبهه زدایی و شفاف سازی.

جهاد تبیین آگاهی بخشی به جامعه

آگاه سازی سنگ زیرین اطلاعات و حفاظتی و یکی از ارکان مهم و سرنوشت ساز برای سلامتی همه جوامع اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، امنیتی و ... به خصوص سلامت مردم و جامعه است. درواقع حفظ و سلامت آحاد جامعه و تداوم الگوی عمل و ارزش ها، از طریق فرایند آگاه سازی صورت می گیرد. در فرایند آگاه سازی، ارزش ها، باورها، فرهنگ، اعتقادات، دانش و مهارت و خصوصاً فرهنگ امنیت سازی، به مردم منتقل می شود. حفظ سلامت جامعه در زمینه جلوگیری از جرائم امنیتی و غیرامنیتی و تداوم امنیت درگرو آن است که آگاهی های لازم نسبت به موضوعات فوق کسب نماید. آگاه سازی امنیتی باعث دید و نگرش و باور در مردم خواهد شد و مهم ترین نتیجه ای که در بردارد، با ساده اندیشی و سهل انگاری در مسائل امنیتی مقابله نموده و طرح ها و تلاش های دشمنان اسلام و انقلاب اسلامی را برای تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه و ... نقش بر آب می نماید.

اجتماعی. فرهنگی

تقویت هویت ملی و انسجام اجتماعی با تأکید بر مشترکات قومی و دینی از طریق آگاهی عمومی برای مقابله با اخبار جعلی و جنگ روایت‌ها، تولید و ترویج محتوای فرهنگی بومی و جذاب در برابر تهاجم فرهنگی با بهره‌گیری از ابزارهای اطلاعاتی. رسانه‌ای، توسعه شبکه‌های رصد و پایش هوشمند اطلاعاتی و افشاگری به موقع عملیات روانی دشمن، راه‌اندازی شبکه رسانه‌ای قدرتمند داخلی و بین‌المللی برای روایت‌سازی.

تقوای الهی و بصیرت‌افزایی مردم

رهبر انقلاب تقوای را نقطه مقابل غفلت و بی‌توجهی و حرکت بدون بصیرت دانسته و معتقدند: خدا ناھوشیاری مؤمن را در امور زندگی نمی‌پسندد. مؤمن باید در همه امور زندگی، چشم باز و دل بیدار داشته باشد. این چشم باز و دل بیدار و هوشیار در همه امور زندگی، برای انسان مؤمن این اثر و فایده را دارد که متوجه باشد کاری که می‌کند، برخلاف خواست خدا و طریقه و مشی دین نباشد. وقتی این مراقبت در انسان به وجود آمد که گفتار و عمل و سکوت و قیام و قعود و هر اقدام و تصرف او بر طبق خط مشی است که خدای متعال معین کرده، اسم این حالت هوشیاری و توجه و تنبه در انسان تقواست که در فارسی به پرهیزگاری ترجمه شده و مقصود از پرهیزگاری این است که حالت پرهیز و برحذر بودن همیشه در انسان زنده باشد. تقوا موجب می‌شود که خدای متعال نوری را در قلب و زندگی و راه شما قرار بدهد تا بتوانید در پرتو آن نور حرکت کنید و راه زندگی را پیدا نمایید. بصیرت در اصطلاح به معنای آگاهی، هوشمندی و هشیاری در برخورد با حوادث و پدیده‌های بیرونی و برخورداری قدرت تحلیل مسائل اجتماعی و زمان‌شناسی است. می‌توان به استناد این جمله مشهور امیرالمؤمنین (ع) که «تُعَرَّفُ الْأَشْيَاءُ بِأَضْدَادِهَا» بصیرت را نیز در قیاس با ضد خود معنا کرد و آن را نقطه مقابل غفلت و ناآگاهی دانست. با این حساب ممکن است فردی از حس بینایی بسیار خوبی بهره‌مند باشد اما به دلیل غفلت و ناآگاهی، حجابی بر دیدگانش قرار گیرد و نتواند بسیاری از مسائل را به درستی درک و تحلیل نماید. چنان‌که پروردگار متعال در قرآن کریم در وصف مشرکان و منافقان می‌فرماید: «... وَ عَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ» (بقره: ۷) یعنی بر چشمان آنان پرده‌ای است که با وجود بینایی ظاهری، مانع از دیدن حقایق می‌گردد. در یک پاسخ اجمالی و مختصر باید

گفت بصیرت یعنی آگاهی علمی، آگاهی عملی، همراه با نکته سنجی و درایت و فهم (عقلانیت و فهم) است.

سواد رسانه‌ای

سواد رسانه‌ای فن و تکنیکی است که ما از طریق آن قادر می‌شویم به عنوان مخاطبی فعال و پویا با پیام‌های رسانه‌ای مواجه شویم و در برابر پیام‌های رسانه‌ای قدرت تمییز و تشخیص داشته باشیم. هدف سواد رسانه‌ای ایجاد توانایی در افراد برای کنترل برنامه‌ریزی رسانه‌ای است. رسانه‌ها ما را به گونه‌ای تربیت می‌کنند تا زندگی خود را بر اساس اهداف آن‌ها تنظیم کنیم. کسانی که مهارت سواد رسانه‌ای خود را توسعه ندهند، گرفتار جزر و مد پیام‌های رسانه‌ای می‌شوند؛ بنابراین هدف از سواد رسانه‌ای این است که به افراد نشان دهیم چگونه اوضاع را از رسانه‌ها گرفته و به خود بازگردانند. اولین گام در انتقال کنترل از رسانه به مخاطب این است که بدانیم رسانه‌ها چگونه ذهنیت ما را برنامه‌ریزی می‌کنند. این برنامه‌ریزی توسط رسانه‌ها و به طور مداوم در دو مرحله چرخشی رخ می‌دهد و بارها و بارها تکرار می‌شود. یکی از این مراحل، محدود کردن انتخاب‌ها و مرحله بعدی، تقویت و تحکیم تجربه است. به طور خلاصه، افراد جامعه باید بر سواد رسانه‌ای درست به اندازه سواد خواندن، سواد ریاضی و سواد فناوری تسلط داشته باشند تا بدانند چگونه از این بستر ایجاد شده بهره‌مند شوند و از اطلاعات خود مراقبت و محافظت نموده و هوشیاری خود را ارتقاء داده تا دچار اصل غافلگیری نشده و از تهدیدات امنیتی پیشگیری شود (رستمی، ۱۴۰۱: ۵).

مدیریت تهدیدات غیرامنیتی

مدیریت عمومی برای دستیابی به اهداف سازمانی در حوزه ارائه خدمات، تولید و رضایت مشتری از طریق برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هدایت و کنترل منابع است ولی مدیریت امنیتی برای امنیت ملی، اجتماعی، سازمانی یا اطلاعاتی از طریق پیشگیری، مقابله و مدیریت بحران و مخاطرات امنیتی است. مدیریت عمومی بر تحقق اهداف سازمانی تمرکز دارد در حالی که مدیریت امنیتی بر حفاظت امنیت و پیشگیری از تهدیدات در محیط‌های پرخطر و حساس تمرکز می‌نماید نقاط افتراق این دو مفهوم مدیریت در نوع مأموریت و وظایف سازمانی است. پیشگیری و خنثی‌سازی تهدیدات

امنیتی از وظایف مدیریت امنیتی به‌ویژه در سطح جامعه و کشور است؛ مدیریت امنیتی مسئولیت رصد، شناسایی، اولویت‌بندی و تهدیدسنجی آینده‌هایی است که از جانب برخی سرویس‌های اطلاعاتی و امنیتی، سازمان‌های تروریستی و فرقه‌گرای مستقر در محیط امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به وجود می‌آورند است. به همین منظور، ساختارهای اطلاعاتی، امنیتی، فرهنگی بایستی با رویکرد پویا و پیش‌محیطی مداوم و مستمر، آگاهی وضعیت، رفتارشناسی، ضمن آسیب‌شناسی شطرنجی چینش سرویس‌های اطلاعاتی و امنیتی و سازمان‌های تروریستی فرقه‌گرا در محیط امنیت خارجی، راهبرد منسجمی را برای مقابله با تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه و آسیب‌های احتمالی تبیین کنند. در همین زمینه، تهیه جدول ریسک آمایش گروه‌های تروریستی در محیط امنیت کشور، نقش مؤثری را در بهینه‌سازی مدیریت پیش‌رویدادی تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه و ناشی از سازمان‌های تروریستی فرقه‌گرا ایفا می‌کند. با توجه به سیال بودن و گستردگی جریانات مخرب غیرمسلحانه و افراط‌گرایی فرقه‌ای در لایه‌های پیرامونی کشور، مدیریت و خنثی‌سازی تهدیدها و آسیب‌های ناشی از سایش‌های غیرمسلحانه فرقه‌ای، نیازمند هوشیاری و آمادگی عملیاتی است، آگاهی و اشرافیت به تهدیدات غیرمسلحانه به‌ویژه در فضای حقیقی و مجازی که محل تمرکز گروه‌ها و سازمان‌های مسلحانه فرقه‌ای است می‌تواند در دانش‌افزایی و هوشیاری مردم پیرامون نوع آرایش، سطح تهدید و موقعیت این گروه‌ها نقش مهمی را ایفا کند و آن‌ها را برای همکاری بیشتر متمایل سازد.

ابعاد و مؤلفه‌های به‌دست‌آمده از تحقیق

ابعاد تحقیق

محقق در این تحقیق بایان موضوع تدوین «الگوی مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه» از روش تحلیل مضمون درصدد تهیه الگو بوده است. بر همین اساس اقداماتی که در این راستا بایستی صورت گیرد، مورد مذاقه قرار گرفته است. نوع تحقیق کاربردی و روش آن موردی و زمینه‌ای است. جامعه آماری این تحقیق را محقق از خبرگان، صاحبان تجربه و مسئولین امر در مشاغل حفاظتی و امنیتی به تعداد ۱۱ با تعیین مؤلفه‌های کاربردی معیارهای مرتبط با هرکدام از سؤال‌های فرعی که برگرفته از سؤال اصلی است و توسط جامعه نمونه، مطالعه اسناد و مدارک تکمیل و ضمن آن با

۱۱ نفر از صاحب نظران مصاحبه کتبی به عمل آمده و از طریق تحلیل مضامین که یکی از فنون تحلیلی مناسب برای پژوهش‌های کیفی و روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. بر اساس الگوهای کشف شده از داده‌های متنی، مقایسه و هم‌سنجی، کاوش موضوعات مهم و کشف رابطه‌ها صورت گرفته. این روش ابزار تحقیقاتی منعطف و مفیدی است که برای تحلیل حجم زیادی از داده‌های مفصل و پیچیده از آن استفاده شده است؛ بنابراین، مضمون ویژگی تکراری و متمایزی در متن است که به نظر پژوهشگر نشان‌دهنده درک و تجربه خاصی در رابطه با سؤالات تحقیق است. چگونگی مورد بررسی قرار گرفت. در ادامه نیز، دلایل تأثیرگذار هر یک از سؤالات تحقیق از نتایج مصاحبه‌ها استخراج شد. با جمع‌بندی داده‌ها و نظرات صاحب نظران به سؤالات تحقیق پاسخ داده شده است در نهایت با استفاده از روش تحلیل مضامین مقوله محوری و زیرمقوله و کدگذاری و تحلیل انجام گردیده است. برابر بررسی‌های به عمل آمده از ادبیات تحقیق و صاحب نظران تعداد ۶ مفهوم در رابطه با ابعاد تحقیق به شرح زیر برابر جدول (۱) به دست آمده که پس از پالایش و تجزیه و تحلیل، ابعاد تحقیق برای طراحی الگوی مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه مشخص شده است.

جدول ۱: کدهای باز حاصل از مطالعه اسناد و مدارک و مصاحبه با صاحب نظران در رابطه با ابعاد الگوی مدیریت امنیتی غیرمسلحانه

طبقه	تعداد جامعه آماری	ضریب نمونه	حجم نمونه
مدیریت اطلاعاتی	۲۵	۰/۷۰	۱۸
مدیریت امنیتی	۳۴	۰/۷۰	۲۴
مدیریت فرهنگی	۳۲	۰/۷۰	۲۳
مدیریت متقاعدکننده	۲۰	۰/۷۰	۱۴
مدیریت دشمن شناسی	۳۳	۰/۷۰	۲۳
مدیریت پنهان	۱۶	۰/۷۰	۱۱
جمع کل	۱۶۰	-	۱۱۳

با توجه به این که جامعه آماری پژوهش فرماندهان و مدیران اطلاعاتی، فرهنگی امنیتی به تعداد ۱۶۰ نفر بوده، نمونه‌گیری به روش تصادفی طبقاتی انجام گردیده است و پس از

دسته بندی کدهای استخراج شده، درمجموع تعداد ۹ کد باز اولیه از پالایش داده های حاصل از مصاحبه با صاحب نظران و مطالعه اسناد و مدارک به دست آمد که درنهایت پس از هم پوشانی کدهای استخراج شده، ۶ کد باز و با تعداد ۱۶۰ فراوانی شناسایی و حاصل شد.

$$\text{ضریب نمونه} = \frac{۱۱۳}{۱۶۰} = ۰/۷۰$$

تجزیه و تحلیل استنباطی ارتباط ابعاد (حوزه ها) و الگو

جدول ۲: محاسبه میزان ارتباط میان ابعاد (حوزه ها) و الگو

ابعاد	میزان توافق					آماره آزمون	مقدار بحرانی	ضریب توافقی	سطح معنی داری
	کاملاً موافقم	موافقم ندارم	نظری مخلفم	مخلفم کاملاً	مخلفم				
مدیریت اطلاعاتی	۱۰،۲	۱۲،۴	۱۵،۲	۱۶،۶	۱۳،۶	۱۵،۴۱	۹،۴۸۷۷	۰،۴۲۹۸	تأیید
مدیریت امنیتی	۲۹،۳۰	۲۰،۳۰	۱۱،۴۰	۵،۶۰	۱،۳۰	۴۰،۰۹	۹،۴۸۷۷	۰،۶۰۹۰	تأیید
مدیریت فرهنگی	۲۸،۵۰	۲۲،۹۰	۱۲،۳۰	۳،۱۰	۱،۲۰	۴۴،۵۱	۹،۴۸۷۷	۰،۶۲۹۰	تأیید
مدیریت متقاعدکننده	۲۹،۶۰	۱۸،۰۰	۱۲،۶۰	۶،۴۰	۳۴،۷۰	۵۶،۸۷	۹،۴۸۷۷	۰،۶۷۴۹	تأیید
مدیریت دشمن شناسی	۲۹،۶۰	۲۲،۰۰	۱۲،۶۰	۳،۴۰	۳۴،۷۰	۵۶،۸۷	۹،۴۸۷۷	۰،۶۷۹۰	تأیید
مدیریت پنهان	۲۸،۴۰	۲۲،۹۰	۱۲،۵۰	۶،۱۰	۱،۲۰	۴۴،۵۱	۹،۴۸۷۷	۰،۶۲۴۹	تأیید

تفسیر

با توجه به مقدار آماره آزمون و مقدار بحرانی در هرکدام یک از حوزه ها وجود ارتباط بین حوزه ها و الگو (جدول بالا) مورد تأیید بوده و این حوزه ها و الگو از یکدیگر مستقل نبوده و بر همدیگر تأثیرگذار می باشند.

مؤلفه های تحقیق

برابر بررسی های به عمل آمده از ادبیات تحقیق و صاحب نظران تعداد ۴۶ مفهوم در رابطه با مؤلفه های تحقیق به شرح زیر برابر جدول (۲) به دست آمد که پس از پالایش و

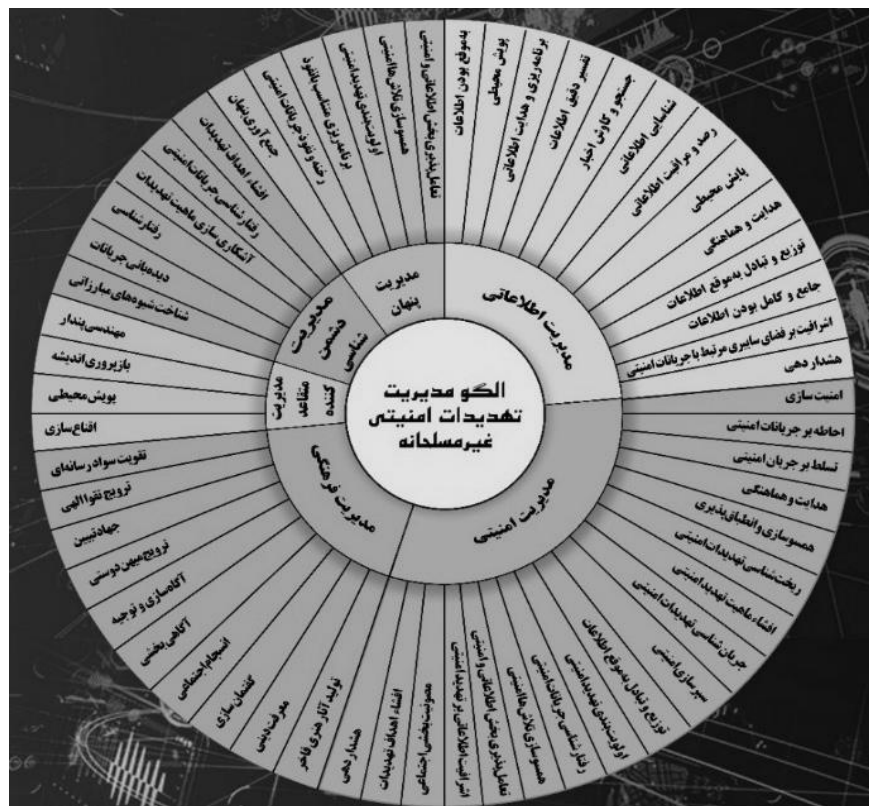
تجزیه و تحلیل، مؤلفه‌های تحقیق برای طراحی الگوی سامانه جامع اطلاعاتی عملیات مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران مشخص خواهد شد.

جدول ۳: کدهای باز حاصل از مطالعه اسناد و مدارک و مصاحبه با صاحب نظران در رابطه با مؤلفه‌های الگوی مدیریت امنیتی غیرمسلحانه

ردیف	مفاهیم	فراوانی	درصد
۱	به موقع بودن اطلاعات	۳۶	۳٪
۲	اقتناع سازی	۲۲	۲٪
۳	شناخت شیوه‌های مبارزاتی	۴۲	۳٪
۴	پوشش محیطی	۲۷	۲٪
۵	امنیت سازی	۳۵	۳٪
۶	احاطه بر جریان‌ات امنیتی	۳۵	۳٪
۷	برنامه ریزی و هدایت اطلاعاتی	۲۱	۲٪
۸	تسلط بر جریان امنیتی	۲۴	۲٪
۹	تفسیر دقیق اطلاعات	۱۷	۱٪
۱۰	بازپروری اندیشه	۳۲	۲٪
۱۱	جستجو و کاوش اخبار	۴۰	۳٪
۱۲	شناسایی اطلاعاتی	۲۴	۲٪
۱۳	رصد و مراقبت اطلاعاتی	۳۵	۳٪
۱۴	پایش محیطی	۵۵	۴٪
۱۵	دیده بانی جریان‌ات	۲۴	۲٪
۱۶	رفتارشناسی	۲۵	۲٪
۱۷	هدایت و هماهنگی	۳۶	۳٪
۱۸	جمع آوری پنهان	۱۵	۱٪
۱۹	تولید آثار هنری فاخر	۳۷	۳٪
۲۰	همسوسازی و انطباق پذیری	۲۷	۲٪
۲۱	مهندسی پندار	۱۵	۱٪
۲۲	ریخت شناسی تهدیدات امنیتی	۲۰	۲٪

ردیف	مفاهیم	فراوانی	درصد
۲۳	آشکاری سازی ماهیت تهدیدات	۲۵	۳٪
۲۴	معرفت دینی	۴۰	۳٪
۲۵	گفتمان سازی	۱۲	۱٪
۲۶	افشاء ماهیت تهدید امنیتی	۲۳	۲٪
۲۷	جریان شناسی تهدیدات امنیتی	۲۵	۲٪
۲۸	سپرسازی امنیتی	۴۲	۳٪
۲۹	برنامه ریزی متناسب بانفوذ	۳۰	۲٪
۳۰	توزیع و تبادل به موقع اطلاعات	۲۴	۲٪
۳۱	هشداردهی	۳۵	۳٪
۳۲	انسجام اجتماعی	۲۵	۲٪
۳۳	آگاهی بخشی	۱۸	۱٪
۳۴	اولویت بندی تهدید امنیتی	۲۸	۲٪
۳۵	آگاه سازی و توجیه	۳۲	۲٪
۳۶	ترویج میهن دوستی	۱۸	۱٪
۳۷	جامع و کامل بودن اطلاعات	۱۲	۱٪
۳۸	رفتارشناسی جریانات امنیتی	۲۱	۲٪
۳۹	همسوسازی تلاش ها امنیتی	۱۷	۱٪
۴۰	تعامل پذیری بخش اطلاعاتی و امنیتی	۲۲	۲٪
۴۱	اشرافیت بر فضای سایبری مرتبط با جریانات امنیتی	۳۵	۳٪
۴۲	ترویج تقوای الهی	۲۴	۲٪
۴۳	تقویت سواد رسانه ای	۲۳	۲٪
۴۴	اشرافیت اطلاعاتی بر تهدید امنیتی	۲۷	۲٪
۴۵	مصونیت بخشی اجتماعی	۲۶	۲٪
۴۶	افشای اهداف تهدیدات	۳۰	۲٪
۴۷	جمع کل	۱۲۶۸	۱۰۰٪

مدل مفهومی

نتیجہ گیری

تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه یا تهدید نرم، امروزه مؤثرترین، کارآمدترین و کم هزینه ترین و درعین حال خطرناک ترین و پیچیده ترین نوع تهدید علیه امنیت ملی یک کشور است، چون می توان با کمترین هزینه با حذف لشکرکشی و ازبین بردن مقاومت های فیزیکی به

هدف رسید؛ زیرا با عواطف، احساسات، فکر و اندیشه و باور و ارزش‌ها و آرمان‌های یک ملت و نظام سیاسی ارتباط دارد. ابعاد این جنگ و تهدید، گسترده‌تر و مخرب‌تر است زیرا دین، فکر و آرمان ملت‌ها را آماج تهاجم خود قرار می‌دهد. تهدید نرم به روحیه، به عنوان از عوامل قدرت ملی خدشه وارد می‌کند، عزم و اراده ملت را از بین می‌برد، مقاومت و دفاع از آرمان و سیاست‌های نظام را تضعیف می‌کند. فروپاشی روانی یک ملت می‌تواند مقدمه‌ای برای فروپاشی سیاسی-امنیتی و ساختارهای آن باشد در حال حاضر، همه کشورها به نوعی دیگر در معرض این نوع تهدید هستند. قدرت‌های استکباری، تشکیلات، امکانات و نیروی انسانی و ابزارهای پیشرفته و پیچیده و مراکز علمی و پژوهشی خود را به صورت گسترده در اختیار این جنگ قرار داده‌اند. با ظهور فناوری جدید و علوم ارتباطات، ظهور وسایل ارتباط جمعی و رسانه‌های متنوع نوین، ابعاد تهدید نرم، گسترده‌تر و پیچیده‌تر شده است. بخش قابل توجهی از نظریه‌های جدید امنیتی و راهبردهای قدرت‌های سلطه‌گر، بر کاربرد قدرت نرم جهت امنیت‌سازی تأکید دارد؛ و بسیاری از صاحب‌نظران و نظریه‌پردازان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، تهدیدات قرن ۲۱ را تهدیدات غیرمسلحانه یا نرم می‌دانند.

پیشنهادهای اجرایی

۱. سازمان امنیتی و اطلاعاتی به منظور پیاده‌سازی و عملیاتی نمودن این الگوی در حوزه ساختاری و سازمانی خود اقدام نموده و از کارآمدی آن حصول اطمینان حاصل نمایند.
۲. نیازمندی‌های تجهیزاتی، الزامات و بسترهای سخت‌افزاری و نرم‌افزاری الگو تهیه شده به‌ویژه در حوزه اقناع‌سازی توسط سازمان امنیتی و اطلاعاتی برای مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه در دستورکار قرار گرفته و فراهم شود.
۳. سازمان‌های اطلاعاتی، امنیتی، فرهنگی و رسانه‌ای فعالیت‌های پیشگیرانه، ایجابی و بازدارنده خود را با انسجام بخشی و یکپارچگی بیشتری با محوریت الگو ارائه شده اقدام نماید.

منابع و مآخذ

- تارنمای اطلاع‌رسانی Khamenei.Ir
- تریف‌تری. (۱۳۸۳). مطالعات امنیتی نوین، مترجمان: طیب، علیرضا، بزرگی، وحید، تهران پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- برنال، آلونسو. (۱۴۰۲). جنگ شناختی حمله به واقعیت و اندیشه، نشر شناخت پروژه، تهران.
- دوکلوزل، فرانسوا. (۱۴۰۱). ظهور جنگ شناختی، نشر شناخت پژوه، تهران.
- دوکلوزل، فرانچوز. (۱۴۰۲). جنگ شناختی، نشر دانشگاه غیرانتفاعی آفاق، تهران.
- جوانی، محمد. (۱۴۰۴). علوم شناختی در جنگ شناختی، انتشارات نواندیشان، تهران.
- اقدام، حسن. (۱۳۹۹). تأثیر اقدام‌های حفاظتی بر پیشگیری از وقایع امنیتی در آجا، دافوس آجا، باقری، مینایی، همت، رستمی. (۱۳۹۸). فرماندهی و کنترل در نیروهای مشترک، دافوس، تهران.
- شیرازی، غلام‌عباس. (۱۳۹۷). بررسی اقدامات آمریکا علیه ارتش جمهوری اسلامی ایران با تکیه بر نظریه «اقدام بدون خشونت».
- رستمی، علی. (۱۴۰۲). الگوی سامانه جامع اطلاعاتی عملیات مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران، دافوس نشریه علمی پژوهشی علوم فنون نظامی.
- رستمی، علی. (۱۳۹۷). براندازی و ضدبراندازی در محیط‌های نظامی، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران.
- (۱۴۰۱). مدیریت عملیات پنهان، دانشکده فارابی، تهران، چاپ دوم.
- (۱۴۰۳). الگوی مدیریت تهدیدات امنیتی غیرمسلحانه، همایش.
- (۱۴۰۲). عملیات نفوذ، مرکز آموزشی و پژوهشی شهید صیاد شیرازی، تهران.
- (۱۳۹۶). دکترین نظامی - دفاعی مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله‌العالی) در محیط ملی و بین‌المللی، نشریه علمی ترویجی نظامی شماره ۳۶ دافوس آجا.
- نباتی، عزت‌الله. (۱۳۸۹). پدافند غیرعامل با رویکرد به حوزه تهدیدات، تهران: انتشارات مرکز آموزش و پژوهش شهید صیاد شیرازی.

